

A környezeti nevelés és szemléletformálás külföldi szabályozási

Könczey Réka, KöNKomP, 2002.

A környezeti nevelés és szemléletformálás szabályozása külföldön

Kutatási összefoglaló

Könczey Réka

kutatásvezető

A kutatás célja a környezeti nevelés és szemléletformálás külföldi gyakorlatának, eszközürendszereinek bemutatása egyfajta palettaként, és elemzése néhány ország és az Európai Unió példáján. A munka során kiemelten az EU és egyes tagországai (Hollandia, Finnország, Ausztria), valamint az USA és Ausztrália környezeti nevelési kereteit, intézményeit, módszereit vizsgáltuk. Az elemzésnek nem célja a legjobb környezeti nevelési szabályozási gyakorlat kiválasztása, mert ezt mindig csak egy adott helyzetben lehet megtenni. Mégis, az áttekintés remélhetően hozzásegíti a szakértőket, a tanárokat és az érdeklődőket ahhoz, hogy az eddigieknél is alaposabban értékelhessék, tervezhessék és működtethessék a hazai környezeti nevelést.

A Környezetvédelmi Minisztériumtól nyert kutatási keretből tervezett hathónapos kutatás dokumentum feltárással kezdődött. Az Interneten, az Országos Pedagógiai Módszertani Intézetben, a KöM EU Integrációs Főosztály könyvtárában összesen 68 olyan anyagot találtunk, mely használhatónak tűnt. A dokumentumokat szakértők segítségével rangsoroltuk, és kiválasztottuk azt a 200 oldalnyi szöveget, amit a kutatás keretén belül lefordítunk és elemzünk. A dokumentumok elemzésének szempontjai voltak: a környezeti nevelés céljai, szabályozási keretei, módszerei, résztvevői és forrásai az adott országban. Az elemzéshez felhasználtuk a fordításra nem került dokumentumokat és honlap tartalmakat is. Zárótanulmány készült („A környezeti nevelés és szemléletformálás külföldi szabályozási gyakorlatai”), valamint a Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programirodában (könyvtárában és honlapján) elérhetővé tettük az anyagokat. A kutatás során kiépített szakmai kapcsolatok a továbbiakban is hasznosak lehetnek.

Az összegyűjtött anyagok közül kiemelkedőnek bizonyult az Európai Unió 5. Környezetvédelmi Akcióprogramja környezeti nevelési javaslatának végrehajtására 1997-ben született környezeti nevelési dokumentum (jelentés). Várható, hogy az EU 6. Környezetvédelmi Akcióprogramjához is készül majd hasonló.

A dokumentumok elemzésének előre tervezett szempontjai mellé kerültek a munka során a környezeti nevelés szabályozásból eredő buktatói, valamint jövőbeli feladatai, tervei is. Nem volt célja a kutatásnak a környezeti nevelés pontos vagy legjobb meghatározása, vagy szabványosítása. Nem foglalkozik a kutatás a környezeti nevelői forrásmunkákkal és tanári segédanyagokkal, valamint a környezeti szemléletformálás mediatiszálásával, tömegtájékoztatási eszközeivel. A tanulmány a magyarországi környezeti nevelést nem érinti.

A „környezeti nevelés” jelentései

A „környezeti nevelés” szóösszetétel jelentése az adott kultúra oktatási-nevelési rendszerének és környezeti műveltségének megfelelően más és más. Jelentheti az iskolai oktatás bizonyos részét, vagy akár a széles értelemben vett „szemléletformálás”-t, mely a tömegtájékoztatást és a jogi és gazdasági eszközök egész sorát felhasználja annak érdekében, hogy a lehető legnagyobb mértékű értékrend változást érje el az adott lakosságnál. Sok ország a gyakorlatban a környezeti nevelésen belül szabályozza és működteti a környezettani, környezettchnológiai szakmai képzést is.

A környezeti témát komplexen értelmező, általában magas környezeti műveltségű országokban a „fenntarthatóságra nevelés”, vagy a „fenntarthatóságra képesítés” kifejezés jelent meg az elmúlt évtizedben. Szakmai körökben legújabbán a „tanulás a fenntarthatóságért”, illetve ennek megfelelően „oktatás a fenntarthatóságért” fogalmak jelentek meg. A „fenntartható fejlődés”

kifejezést az 1987-es Brundtand-jelentés¹ vezette be, majd elterjedtté és politikailag elfogadottá (és mind gyakrabban tévesen: politikailag rövidtávon értelmezetté) az 1992-es riói ENSz környezeti világkonferencia után vált. A fenntartható fejlődésben a ma élő emberek olyan földet hagynak gyerekeikre, mely legalább olyan jó, vagy jobb, mint amivel őket lepték meg szüleik.² A fenntartható fejlődés előfeltevései között az időbeli korlátozás nem szerepel, a térbeli korlátozás azonban meghatározó (*örök-ség a Föld*), és közvetve az is, hogy az emberi élet feltételeit csak a természetesen működő földi ökoszisztéma teremtheti meg, tarthatja fenn.

A fenntarthatóságra nevelés vagy képesítés gyakorlatilag a fenntarthatóság társadalmi normává válását, és ennek megfelelően az összes szocializációs folyamat „áthangolását” jelenti. A továbbiakban az említett összes tevékenység általában „környezeti nevelés” néven szerepel. Ez nem jelenti azt, hogy bármely kifejezés jobb lenne a többinél.³ Ellenkezőleg, a környezeti nevelés céljainak, módszereinek és megnevezéseinek sokasága biztató jel arra, hogy művelőinek száma, és az általa elért „közönség” gyorsan nő a jövőben is. A környezeti nevelés értelmezésbeli különbségeire leginkább az egyes országok környezeti nevelési célkitűzéseinek és irányelveinek apró eltérései, illetve – művelőinek felkészültségéből származtatható – különféle stílusai és módszerei világítanak rá.

A környezeti nevelés célrendszerei

Amíg a környezeti nevelés célja a világ minden táján alapvetően azonos – az emberek, elsősorban a fiatalok tudatosságának kialakítása a minőségi környezet megóvására - addig a cél elérésére kialakult nevelési módszerek és elméletek természetesen különbözőek. Egyetértés van abban, hogy a környezeti nevelés három területet fejleszt: a kognitív területet (környezeti műveltséget, készség- és képességszintet, a megértés és a megóvás érdekében); az etikai dimenziót (társadalmilag elfogadott, alapvető értékek elsajátítását és képviselését); a tevékenységet (egyéni és közösségi viselkedési készségekhez juttat). Az Európai Unió számára az 1988. május 24-én a környezeti nevelésről született határozat továbbra is az egyetlen, és többször megerősített intézményesített kerete a környezeti nevelési tevékenységnek.

Az Európai Közösség 1988-ban emeli közösségi szintre a környezeti nevelést. Itt a környezeti nevelés célja az, hogy erősítse a társadalmi tudatosságot a környezeti területen, főleg a döntésekben, s alapot teremtsen az egyének számára egy felvilágosult és aktív részvételen alapuló magatartás kialakítására a környezetvédelemben és a természeti erőforrások ésszerű és előrelátó felhasználásában. E célok elérése érdekében a környezeti nevelést be kell építeni a tantervekbe, és a következő irányelveket kell figyelembe venni:

- a környezet az emberiség közös öröksége
- a környezet minőségének megőrzése, fenntartása és javítása közös kötelesség, az általános emberi egészségvédelem és az ökológiai egyensúly védelmének része
- a természeti erőforrásokat csak előrelátóan és ésszerűen szabad felhasználni
- minden egyes ember saját viselkedésével, különösen, mint fogyasztó, hozzá tud járulni a környezet védelméhez.

¹ mások szerint az 1980-as The World Conservation Strategy, IUCN

² A fejlődésnek, hogy fenntartható legyen, ki kell elégítenie a jelen igényeit anélkül, hogy csökkennének utódaink esélyei saját igényeik kielégítésére.

³ A „fenntarthatóság pedagógiája” kifejezés, értelmezzük az MTA Nyelvtudományi Intézetének magyarázata alapján akár a „fenntarthatóság nevelésének” (mely így non-sense), akár a „fenntarthatóság neveléstudományának”, a köznyelvben nem, és a szaknyelvben is alig terjed. Közös fogalomként, legalábbis szakmai körökben a „fenntarthatóságra szocializálás”-t tartanám megfelelőnek. Az új fogalom azonban valószínűleg hamarosan átértékelődne a napi politikában, és az aktuális gyakorlatot értenék alatta, mely minden bizonnyal korlátozottabb, mint az összes gyakorlat együttvéve (a szerző).

A Közösségben különösképpen az IUCN szakmai előkészítő munkáját, és a belgrádi, a tbiliszi és a moszkvai konferenciákat tartották és tartják mértékadóak a környezeti nevelés céljainak meghatározásában. Tagállami, nemzetközi és Közösségi szinten egyaránt nagy átfedést mutatnak a javasolt célok és tevékenységek. A környezeti nevelésnek képessé kell tenni a diákokat

- a környezetvédelem szükségességének felismerésére;
- annak a ténynek a jobb megértésére, hogy az emberiség jóléte a környezet állapotának és a természet megújuló képességének függvénye;
- egy pozitív jövőkép befogadására, és az ennek megvalósításához szükséges készségek elérésére;
- annak a tudásnak az elsajátítására és azoknak a fogalmaknak a megalapozására, amelyen keresztül megérthetik a Föld főbb egyensúlyainak fenntartására alapul szolgáló biofizikai, gazdasági és társadalmi folyamatokat;
- a környezeti problémák kialakulásában szerepet játszó tényezők bonyolultságának felismerésére;
- a környezetbarát életmód gyakorlati megtapasztalására;
- azoknak az értékeknek a megszerzésére, amelyekkel tudatos és felelős állampolgárok lehetnek.

A környezeti nevelés feladatai ezért a Közösségben, majd az Unióban:

- olyan attitűd és viselkedés kialakítása, mely a környezet tiszteletére tanít, s amely közös természetes és kulturális örökségen keresztül mások tiszteletét is elengedhetetlenné teszi (a környezeti műveltség ma a legalapvetőbb készségek közé tartozik);
- annak a felismertetése, hogy szükséges a „másság” elfogadása a közösségi életben (környezetünknek nemcsak biofizikai, hanem pszicho-szociális alkotói is vannak);
- annak a tudatosítása, hogy személyes „biológiai örökséggel” is rendelkeznek, tehát törődni kell szervezetükkel is (a környezeti nevelés nem hagyhatja figyelmen kívül az egészségnevelést).

Az 1992-es Unió kiegészítésben felhívják a figyelmet a fogyasztói felelősségre, valamint kiemelik a tanárképzés és a tanár továbbképzés fejlesztésének fontosságát. Az EU ötödik környezetvédelmi akcióprogramja (A fenntarthatóság felé, 1992-1999) az 1992-es határozatnak megfelelően aktuális feladatként fogalmazza meg a tudatosság megszilárdítását. Az akcióprogram megállapítja, hogy „bár az átlagemberek részéről egyre növekszik a környezeti tudatosság, a társadalom nem jut hozzá a megfelelő információkhoz”. „...a környezeti ügyeket, mint olyanokat, szerepeljenek akár természettudományos, akár társadalmi kurzusokban, vagy a mindennapi életre felkészítő bármely tárgyban (társadalmi tanok, politika, szakmai kapcsolatrendszerek, higiénia és egészségmegőrzés stb.), 2000-re legkésőbb be kell építeni minden általános és középiskolai oktatási programba, és ezt az időpontot követően a feladat teljesítése hivatalosan vizsgálható.”

Az Európai Unió 6. Környezetvédelmi Akcióprogramjának („Környezet 2010: Jövők, választásunk”, 2001-2010) javaslata szerint –építve az előző évtized kedvező változásaira, elsősorban a polgárok környezeti és demokrácia műveltségének növekedésére - a polgárokat fel kell hatalmazni a viselkedés megváltoztatására. Ennek végső célja a fogyasztási minták megváltoztatása. A viselkedés megváltoztatásához elérhető, jó minőségű képzésre, jó minőségű információra és elegendő támogatásra van szükség. Ezek közül a képzés továbbra is tagállami feladat. Az Akcióprogram feladatul szabja a tagjelöltek társadalmi szervezeteivel és üzleti szférájával való együttműködést, a tudatosság növelése érdekében. Kiemelt területté válik a gazdasági szféra környezettudatossága, és – a jó információk érdekében – a kutatás és az információ terjesztés.

Az unió tagállamaiban a különböző nemzeti és helyi hagyományok, és a problémákkal szembeni érzékenység által meghatározott szükségletek adják a lehetőségeket és módszereket, melyek így államonként mások és mások. Bár bizonyos tagállamok nagyobb vagy kisebb hangsúlyt helyeznek a környezeti nevelés egyes célkitűzéseire, de mind egyetértenek négy fontos cél elérésében. Ezek: tudatosság növelése, tudás közvetítése, értékek közvetítése, viselkedési minták elsajátítása.

A riói „Környezet és Fejlődés” ENSz Világkonferencián (1992) akciótervet hoztak létre Agenda 21 néven.⁴ Az Agenda 21. két egész fejezetet szán a környezeti nevelésre. Megállapítja, hogy „az oktatás, az iskolában és az iskolán kívül is nélkülözhetetlen, minthogy nélkülözhetetlen az attitűd megváltoztatásához annak érdekében, hogy a népesség képes legyen a fenntartható fejlődés problémáját részleteiben megérteni és megoldani”. Az oktatás célja, hogy „növekedjék a tudatosság az ökológiai és etikai kérdésekben, és mindazon értékek és attitűdök terén, amelyek a fenntartható fejlődéssel összeegyeztethetőek, és garantálják a hatékony részvételt a döntések meghozatalában”. Ezért javasolja:

- „integrálni a környezetet és a fejlődést az oktatás minden szintjén (általános iskola, szakképzés, egyetem), mégpedig három éven belül, együttműködve a társadalom minden szektorával”;
- „áttekinteni az iskolai tanterveket és oktatási módszereket, előnyben részesítve az NGO-k ezen a téren szerzett tapasztalatait”;
- „minden folyó képzésben kialakítani az ökológiailag racionális gyakorlatot, az új megközelítéseket, melyek foglalkoztatási lehetőségeket ígérnek, és a lehető legteljesebb mértékben helyi források használatára alapulnak”;
- „olyan termelési gyakorlatokat és életmódokat bevezetni, amelyek elfogadhatóak és fenntarthatóak”.

A környezeti nevelés jogi keretei és intézményei

Az Únióban az 1988-as határozat alapján minden tagállamban kötelező

- létrehozni a „környezeti nevelés jelenlegi politikájának” dokumentumát;
- a környezeti nevelés alapvető megállapításait figyelembe venni a tantervfejlesztésben, és interdiszciplináris kurzusok tervezésekor;
- bátorítani a tanterven kívüli iskolai tevékenységeket, melyek révén a környezetről az iskolában szerzett elméleti ismeretek gyakorlattá válhatnak;
- megtenni a megfelelő intézkedéseket a tanárok környezeti jártasságának növelésére mind a tanárképzésben, mind a továbbképzésben;
- ellátni a tanárokat és a tanulókat megfelelő oktatási anyagokkal és segédanyagokkal.

A szubszidiaritás alapelve miatt a tagállamok továbbra is felelősek a tanítási programok kialakításáért, az interdiszciplináris és tanterven felüli tevékenységekért és a tanárképzésért. Mindeközben a tagországok gyakorlata „a helyi sajátosságok figyelembevételé miatt sem lehet a környezeti nevelés szervezeti keretének, valamint Európa-szerte elfogadott céljainak és eredményeinek rovására”. A maastrichti egyezmény 130. cikkelye megállapítja, hogy a környezetvédelmi követelményeknek a Közösség minden stratégiájának meghatározásában szerepelnie kell. A 126. cikkely 3. fejezete az oktatásra, szakképzésre és az ifjúság tájékoztatására vonatkozóan kéri a közösséget, hogy „segítése elő az információ- és tapasztalatcserét azokon a területeken, amelyek közösek a tagállamok oktatási rendszereiben”.

Az Európai Parlament a környezeti nevelésről hozott határozatában (17.12.93. OJ C, 1994 január 24.) új elem, hogy az „öko-polgárság”⁵ a jövőben integráns részét kell képezze a társadalmi ismeretek (állampolgári ismeretek, demokrácia), és kiemelten az európai polgári ismeretek oktatásának, mely oktatást leghatékonyabban feltehetően a társadalmi szervezetek⁶ valósítanak meg. A Tagállamoknak és a Bizottságnak segítenie kell a tartalmi megújulást, és a kapcsolattartást, valamint a Tagállamokban az önálló környezeti nevelés alapjainak megeremítését. A Tagállamok és

⁴ Tennivalók a 21. századra

⁵ „eco-citizenship”

⁶ social organizations

érintett szakhatóságai együttműködését kiemelten kell támogatni. A Közösség erőfeszítéseit az iskolai keretek között, vagy az egyetemeken megvalósuló tevékenységekre összpontosítja. Közösségi szinten tervezi megoldani a jobb koordinációt, az jobb információ áramlást, és a jogi eszközök és programok minősítését. A konkrét javaslatok között szerepel, hogy „a Közösség minden iskolájában minden tanévben egy hetet szánjanak a környezetre, melynek során a diákok a gyakorlatban is tevékenykednének, és ennek révén megfogalmaznák saját céljaikat”; és „hasonló tudatosító kampányokat szervezhetnének a munkástanácsok a munkahelyeken is, a később meghatározandók szerint”.

Az egyes tagállamokban például az általános iskolákra vagy oktatásra vonatkozó törvények tartalmazzák a zöld megközelítés vagy a környezeti nevelés szükségességét. Ezek nyomán épülnek be vagy közvetlenül a kötelező tantervbe, vagy különböző rendeleteken és útmutatókon keresztül az iskolai tárgyakba és kötelező területekbe. Új képzések akkreditációjának feltétele a megfelelő környezeti (nevelési) tartalom.

Az USA-ban önálló törvényt készítettek elő a környezeti nevelésről, mely egységes szövegben határozza meg a környezeti nevelés politikáját, céljait, intézményeit, forrásait. A törvény magyarul elérhető, tanulmányozása javasolt a környezeti neveléssel foglalkozók számára.

Iskolai környezeti nevelés

Az iskolák egy része külső körülmények hatására vezeti be a fenntarthatósági oktatást. Egyrészt nemzetközi elvárások és aláírt egyezmények készítetik a kormányokat a fenntarthatóság figyelembe vételére, ezért a kormányok a tantervek közigazgatásán keresztül új tantervi és képzési célokat határoznak meg, és a támogatási rendszerek feltételeibe is beépítik az új szempontot. Másrészt a helyi partnerek (szülők, tanácsok, munkaadók) komolyan veszik és elvárják a fenntarthatósági oktatást, és a diákok is fenntarthatóságra nyitottan és azt elvárva érkeznek az iskolákba. Ezen elsődleges igények megnyilvánulása mellett természetes, hogy a munkaadók és a szakfelügyelők is előnyben részesítik a fenntarthatósági képességeket és attitűdöt.

A fenntarthatósági oktatás iskolai bevezetésének igénye származhat iskolai (belső) tényezőktől is. Ha az iskola személyi állománya a témát fontosnak, és a közösségi tantervi együttműködést, illetve a gyerekek személyiségformálódását segítőnek tartják, ha a tanárok rendelkeznek a szükséges képességekkel, motivációval és tapasztalattal, illetve vannak számukra szakmai továbbképzési lehetőségek, akkor az iskola magától válik környezettudatos képzési központtá.

A környezeti nevelést különálló tudományként vagy más diszciplínákkal kapcsolatosan oktatják. Az első esetben a környezeti nevelés egy különálló tantárgyban vagy más létező tudományos tantárgyakban jelenik meg. A második esetben átlós (diffúziós) jellegben, kerettantervi tanításban jelenik meg, ahol a tudás több diszciplínában (multidiszciplinaritás) integrálódik és a környezeti témákról több területen (levegő, víz, zaj stb.) hallhatnak a diákok és/vagy a környezeti témák egy több tudományt lefedő projektben kerülnek megvizsgálásra, amelynek valamilyen tevékenység vagy cselekvési terv az eredménye.

Az EU tagállamok legtöbbször követi azt az általános szabályt, hogy a környezeti nevelés nem független tantárgy keretében működik. Ugyanakkor - főleg az általános iskolai oktatásban - vannak kivételek erre az általános szabályra (Skóciában, Írországban, Luxemburgban, Belgiumban, Dániában, Spanyolországban), és itt a környezeti nevelés általában választható (nem kötelező) tárgy. Nemzetközi szakemberek többféle indokkal is magyarázzák a környezeti nevelés diffúziós (nem önálló tantárgy formájában történő) megvalósításának fontosságát:

- Ha a környezeti nevelés feladata a viselkedési szokások fejlesztése és az értékek elsajátítása, akkor az átlépi egy adott tantárgy (ökológia) kereteit, amely egyszerű kereteken belül az nem tanítható.

- Mivel a környezeti problémák elemzése és a kialakítandó megoldások olyan sok tudományból érkező információt szüségeltetnek, amelyek szolgáltatása nem lehet egyetlen - lehetetlenül sokoldalúan képzett - tanár feladata.
- A diákok óraterhelését nem lehet tovább bővíteni.

Szakképzés, felnőttképzés, felsőoktatás

A szakképzés némiképp elnagyolt területe a környezeti nevelési dokumentumoknak és dokumentációknak is. Vannak országok, amelyek kiemelten kezelik a környezetvédelmi (technikai) szakképzést, és vannak olyanok, ahol az általános oktatási elveknek megfelelően minden szakképzésnek része bizonyos környezettudatosági tartalom. Az EU egyre nagyobb szerepet szán a humán erőforrás fejlesztésnek, és ezen belül a szakképzésnek is.

A felsőoktatásban a fenntartható fejlődés alapelvei minden tudományterületet érintenek. A természettudományi tantárgyak oktatásában szerepük egyértelmű. Több országban (pl. Finnország) megkezdődött az alkalmazott művészetek és a tájépítészeti oktatási területére alkalmazásuk is, miközben más tudományterületek nem mutatnak kifejezett érdeklődést a fenntartható fejlődés iránt. A gazdaságtannak és a társadalomtudományi tárgyaknak például sokkal jobban kéne keresniük az ökológiailag és társadalmilag tartós megoldásokat.

Az alap tanárképzést az országok oktatási rendszere határozza meg. Az EU-ban a tagországok között meglévő különbségek ellenére az alapelv az, hogy a képzési tanterv fontos része a környezeti nevelés. Ez olyan környezeti témák bevonását, tanítási módszerek és technikák fejlesztését jelenti, melyek a környezeti nevelés alapelveihez idomulnak. A másik oldalon a tanártovábbképzés - a tagországok helyzetének és igényeinek függvényében - sokkal több lehetőséget kínál.

A tagállamok a következő stratégiákat dolgozták ki a környezeti nevelési alapképzésre (ezeket természetesen kombináltan is lehet alkalmazni):

- szerepeljen a környezeti nevelés az adott tudományágak tanmenetében
- az alapképzés után legyen lehetőség a szakosodásra
- olyan oktatási módszereket is oktassanak, melyekbe beépíthető a környezeti nevelés.

A környezeti nevelés finanszírozása a vizsgált országokban

Az adott környezeti műveltség, ritkábban a környezeti ügyek miatt kialakuló elvárások befolyásolják leginkább egy-egy ország környezeti nevelési ráfordításait. Ezek elvárások jellemzően lakossági (választói, fogyasztói) elvárások, ritkábban nemzetközi és szakmai (nevelői) elvárások, és néha ipari (termelői) elvárások. A környezeti nevelésben résztvevő társadalmi szervezetek támogatása elsősorban a különböző alapokon keresztül valósul meg, de fontosak a képzési programok és a szakmai rendezvények is.

Az EU-ban az Erasmus-programot a Bizottság 1987-ben indította útjára az egyetemi hallgatók mobilitásának támogatása, és a magasabb szintű diplomák megszerzése érdekében. Ezekben a környezet kiemelt jelentőségű. Az ARION-program az oktatási alkalmazottak számára biztosít tanulmányút lehetőségeket, és javasolt témái között szerepel a környezeti nevelés. A Comett-program támogatta egyetemi és üzleti együttműködés, és a Tempus program Kelet-európai csereúttjait mutatják a környezeti képesítések iránti nagyfokú érdeklődést. 1995 óta a Bizottság tevékenysége fokozódott, mivel azt nemcsak a hallgatókra, de a gyakorló tanárookra, valamint az általános iskolai és középiskolai diákokra is kiterjesztette. A résztvevők közös témákon dolgoznak, mely témák között a környezet egyre meghatározóbb szerepet kap.

A Socrates-program 2. Fejezetének 1. Akciója (a Comenius) a sokoldalú iskolai partnerkapcsolatok szervezéséről szól, az európai oktatási projektek⁷ alapján. Más tantárgyak mellett (mint az európai kulturális örökség, a társadalmi Európa, a régiók Európája stb.) a környezet felfedezése és védelme egy olyan téma, mely mindenképpen felkelti a megcélzott közönség figyelmét. Ráadásul a környezetvédelem a másodikként került felsorolásra az európai oktatási projektekről szóló útmutatókban.

A leggyakoribb hibák és problémák a környezeti nevelésben

A környezeti nevelésben ma a következő területek tűnnek problémásnak, ezért ezekkel a kérdésekkel kell nagy figyelemmel foglalkozni:

- A tisztán természettudományi tárgyak kivételével a tantárgyak tárgyfüggő környezeti aspektusainak magas szintű összegyűjtése;
- Összehangolás mind a pedagógiai, mind a tantárgyi tevékenységekkel;
- A képzés ne épüljön és ne vezessen durva problématudatosításra és lelkipurdalásra;
- A moralizáció és a „kiképzés” elkerülése;
- A gyakorlati tevékenysége integrálása a képzésbe;
- Annak elkerülése, hogy a diákok kiábránduljanak a cselekvésből, mondván: „minden jó lesz, és egymagam úgysem tehetek semmit”;
- Személyes ügyek kezelése (például egy diák apja a környékbeli vegyiparban dolgozik)
- Óvakodni kell a hittérítői buzgalomtól, amellyel az aktív hozzáállás eléréséhez egy környezeti tanulmányban szeretnénk a diákokat aktivistákká formálni egy célért, még ha az oly nemes is. (A környezeti nevelők ne akarják a gyerekeket az egyik vagy másik „igazság” mellé állítani, hanem úgy fejlesszék képességeiket - és így kritikus szemléletüket -, hogy tudjanak és érvelni és ítélni néhány jelenlegi erősödő veszéllyel kapcsolatosan)
- A környezeti témák természetüktől fogva politikai jellegűek. Annak a veszélye nagy, hogy a tanár azért kerüli ezeket a témákat, mert nem érzi magát képesnek arra, hogy összetettségüknél fogva valós képet fessen róluk. Saját véleményét nagyobb valószínűséggel fogja a hallgatóság elé tárni.
- Az iskoláknak az ellentmondó témák egyenlő megközelítését kell nyújtania. Ezért lényeges, hogy a környezeti problémákat, más problémákhoz hasonlóan tárgyilagosan, az eltérő álláspontokkal együtt kell a diákok felé közvetíteni.
- A tanároknak az iskola fizikai határain kívül szorosabb kapcsolatot kell létrehozni a diákok és környezetük között.
- A tanároknak használni kell az iskolán kívüli forrásokat is: szakértők meghívása az órákra, diák cserék szervezése, közös programszervezés szülőkkel, közösségi szervezetekkel, helyi vállalatokkal és más helyi partnerekkel stb.
- Az iskolának példát kell állítani a saját környezete kezelésére, amely példákat jelenleg a sokoldalúan fejlődő ökoiskolák szolgáltatják (Ausztria, Dánia, Franciaország, Egyesült Királyság).
- Bár a célokat és a kereteket központilag hozza létre az oktatási tárca (esetleg más tárcákkal konzultálva), a megvalósítás helyi ügy. Ennek következtében némiképp áttekinthetetlen is. Iskolai, intézeti, tanfelügyelői és más jelentések mutathatnak erről képet.

⁷ European educational projects (EEP)

- Több szinten problémákat okoz az a trend, hogy a tanárok és/vagy képzések egyre inkább elmozdulnak a tényszerű, tantárgy centrikus oktatástól a döntéshozói folyamatok, a társadalmi és gazdasági következmények értelmezése felé. Nem könnyű az ismeretfejlesztő és megelőző típusú oktatást megszokott tanulóknak, diákoknak és felnőtteknek áttérni a demokrácia támogató típusú oktatásra. Az oktatási rendszer decentralizáltsága lehet biztosítéka a szabadságnak és változatosságnak az oktatásban.
- A továbbképzések, mivel főként önkéntes alapon lehet rájuk jelentkezni, és mert nem jelentenek nagyobb megbecsülést vagy a tanári életpályában előrelépést, nem érnek el elegendő számú tanárt.
- A diákok számára a projektek túl hosszúak, vagy megerőltetőek lehetnek
- A csoportmunka újfajta hozzáállást és munkaszervezést kíván meg a tanároktól és az iskoláktól. Erre őket fel kell készíteni.
- Az ambiciózus célokat a szűk helyi lehetőségeken belül kell megvalósítani. Nagyon fontos, hogy a lelkes emberek ne fásuljanak bele a sorozatos sikertelenségekbe idő előtt.
- Gyakori tapasztalat, hogy mire az iskolák elfogadják a fenntartható fejlődés vagy a környezeti nevelés tantervi szereplésének jogosságát, addigra képzett, és az elfogadást „kijáró” tanáraik képesítése idejét múlttá válik, vagy ami még rosszabb, az erre képzett tanárok lelkesedésük elszáll. Ezért a felsőoktatási reformot az iskolai reformokkal együtt kell tervezni, ezeknek párhuzamosan kell fejlődniük.